

TRAKYA GAZETESİNE GÖRE YUNANİSTAN'DA İÇ SAVAŞ (ANDARTLIK) VE BATI TRAKYA TÜRKLERİ (1944-1949)*

*Tuğba ERAY BİBER***

Öz: II. Dünya Savaşı'nda Yunanistan'ın işgale uğramasıyla birlikte direniş yönelik örgütlenmeler başladı. Savaş sonuna doğru sağ ve sol görüşlü örgütler iktidar mücadelesine girerek İç Savaş'ın (1944-1949) başlamasına neden oldu. Türk azınlığı, komünist çetelerin faaliyetleri nedeniyle zor zamanlar yaşadı. Komünist çeteler, köylere baskınlar yapıp hükümet kuvvetlerine karşı silahlı çatışmaya girdi. Bu süreçte Türk azınlık Yunan Hükümeti'nin yanında olup Yunan kuvvetleriyle birlikte hareket etmiştir. Yunan Hükümeti çetecilere af ilân etti ve ardından 1947'de "Temizleme Harekâtı" başladı. Bu harekât sonunda komünist çetelere büyük darbe vuruldu. Bu süreçte olağanüstü Divan-ı Harp kurularak yargılamalar yapıldı. Çetecilerden zarar gören insanlara devlet eliyle yardım yapılıyordu. Ancak Türk azınlık bu yardımlardan yeteri kadar faydalanamadı. İç Savaş'ın getirdiği zorluklarla beraber vergiler ve kötü hava koşulları Batı Trakya Türklerini ekonomik anlamda da zorlamaktaydı. Savaş sonrası yaşanan bu kargaşa ortamında Türk teşkilatlanması da sekteye uğramıştır. Türklerin teşkilatlanmasında müftülük meselesi de bu dönemde gündeme gelmiştir. Her alanda yaşanan sorunlar, eğitim hayatını da etkilemişti. Çetecilerin verdiği zararlarla Batı Trakya Türk okullarında eğitim işlemez hale geldi. Çete hareketlerinin Türk köylerine verdiği zarar sebebiyle Batı Trakya Türklerinin bir kısmı sınırı geçerek Türkiye'ye göç etmeye başladı. Bu çalışmada Batı Trakya Türklerinin çeteciler tarafından uğradığı saldırılar, ekonomik ve sosyal yaşamları İskeçe'de çıkan *Trakya* gazetesine yansıdığı şekliyle ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Trakya, *Trakya* gazetesi, Yunanistan, iç savaş, Batı Trakya Türkleri, Türk azınlık.

Civil War in Greece (Andartlık) and the Western Thrace Turks (1944-1949) according to *Thrace* Newspaper

Abstract: During the Second World War, Greece's German occupation brought forth a number of resistance organizations. Towards the war's end right and leftist organizations engaged in a power struggle that caused the beginning of the Civil War (1944-1949). Turkish minority had a hard time due to communist gangs' activities. Communist gangs, raiding villages, engaged in armed conflict against government forces. During this period the Turkish minority collaborated with the Greek government. Eventually, the Greek government declared amnesty and after 1947 a Cleansing Operation began. With the Cleansing Operation, communist gangs were hit hard. With the establishment of a supreme war court, trials commenced. The Greek state helped to ameliorate the damage caused by the

* Makalenin Geliş ve Kabul Tarihleri: 20.02.2020 - 18.11.2020

** Dr.Öğr.Üyesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul, Türkiye. tugba.eray.biber@msgsu.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-4574-7533

militants. However, the Turkish minority did not benefit enough from the war reparations. Apart from the difficulties brought about by the Civil War, taxes and bad weather conditions caused the economic deterioration of the Turkish minority. On the other hand, Turkish organizations could not continue their activities. The multiplicity of problems finally had an impact on education in the Western Thrace Turkish schools, interrupted by the militant activities. As a result of the damages, Western Thrace Turks started migrating across the border to Turkey. This paper will utilize the *Thrace* newspaper published in Xanthi to discuss the impact of the militant activity on the economic and social life of Western Thrace Turks.

Keywords: Thrace, *Thrace* newspaper, Greece, civil war, Western Thrace Turks, Turkish minority.

Giriş

Yunanistan sınırları içerisinde yer alan Batı Trakya, **Evros** ili/başkenti Dedeağaç (Aleksandropolis); **Rodop** (Rodopi) ili/başkenti Gümülcine (Komotini) ve **İskeçe** (Ksanthi) ili/başkenti İskeçe olmak üzere üç ayrı vilayetten oluşan ve çoğunlukla Türklerin yaşadığı bir bölgedir. Türkiye ve Yunanistan arasında Lozan Barış Konferansı sırasında, 30 Ocak 1923'te imzalanan Nüfus Mübadelesi Antlaşması'na göre Batı Trakya'da yaşayan Türkler, mübadeleye dâhil edilmemiştir (Cemil, 1933, ss. 593-595; Soysal, 1989, ss. 11-14; *Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar-Belgeler*, 2001, ss. 10-13). Batı Trakya'da kalan Türkler, azınlık statüsünde kalarak yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Ancak, antlaşmalarla azınlık hakları verilen Batı Trakya Türkleri birçok haklarından mahrum bırakılmış, savaş zamanlarında da Yunan Devleti'nin azınlık politikalarına maruz kalmışlardır.

II. Dünya Savaşı yıllarında Batı Trakya Türklerinin yaşadıkları Bulgar zulmünden sonra, İç Savaş döneminde de Yunan Devleti ve komünist çeteler tarafından gerçekleştirilen çeşitli zorbalıklara maruz kalmışlardır. İç Savaş dönemi, Batı Trakya Türkleri tarafından “Andartlık Dönemi” olarak adlandırılmaktadır¹.

Bu döneme ait Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (Cumhuriyet) Devlet Arşivi'nde az sayıda da olsa belge bulunmaktadır. Bununla birlikte Batı Trakya'da ise Osman Nuri Fettahoğlu tarafından 1932 yılında, İskeçe'de yayın hayatına başlayan haftalık *Trakya* gazetesi mevcuttur. Savaş süresince çıkan bu gazete, dönem hakkında detaylı bilgiler vermektedir. Özellikle “Çete Faaliyetleri/Hareketleri” başlığı altında birçok haberler vardır. Sayısal verileri Yunan resmî kayıtlarına göre veren gazetede tahmini rakamlar da yer almaktadır. *Trakya* gazetesindeki yazılarda Yunan Devleti'nin Batı Trakya Türklerine karşı

¹ Andartis (αντάρτης) kelimesi Yunanca “isyancı, asi, partizan, gerilla” anlamına gelmektedir. Bk. (Αγγλοελληνικο-Ελληνοαγγλικό Λεξικό (English-Greek/Greek-English Dictionary), 2007, s. 449).

olumlu ya da olumsuz politikaları sıklıkla kaleme alınmıştır. Bu çalışmada *Türkiye Cumhuriyeti Arşiv* belgeleri ile *Trakya* gazetesinin 1944-1949 yılları arasındaki sayıları taranarak Batı Trakya Türkleri ile ilgili yazılardan istifade edilmiştir. Makalede Batı Trakya Türklerinin İç Savaş yıllarında sosyal, kültürel, ekonomik hayatları ele alınacaktır. Sistematik ve anlaşılır olması açısından Evros, Rodop ve İskeçe illeri ayrı ayrı çalışılmıştır. Özellikle bahsi geçen dönemde Yunan Hükümeti'nin ve komünist çetelerin Batı Trakya Türkleri üzerindeki etkilerinin genel bir çerçevede ortaya konulması amaçlanmaktadır.

İç Savaş'ın Başlaması: II. Dünya Savaşı'nda İtalya, 28 Ekim 1940'ta Yunanistan'a bir nota verdi. Yunan Başbakanı İoannis Metaksas'ın bu notaya “hayır (όχι)” demesiyle Yunanistan savaşa dâhil oldu². Yunanistan, İtalya'ya karşı büyük direniş gösterdi ve işgale karşı halk arasında da örgütlenmeler başladı. İlk örgütlenme, 31 Ekim 1940'ta Yunanistan Komünist Partisi (Komunistiko Komma tis Ellados/KKE) tarafından yapıldı. İtalya'nın Yunanistan'daki başarısızlığından sonra Almanya, 6 Nisan 1941'de Yunanistan'ı işgal etti (Weinberg, 1995, s. 525; Koliopoulos and Veremis, 2010, s. 111).

Bu süreç, sağ ve sol görüşlü direniş örgütlerini harekete geçirdi. Başta sol görüşlü KKE olmak üzere sağ görüşlü Yunan Ulusal Demokratik Birliği (Ethnikos Dimokratikos Ellinikos Sindesmos/EDES/1941-1945), Ulusal ve Toplumsal Kurtuluş Hareketi (Etniki kai Koinoniki Apeleftherosi/EKKA/1942-1944) ve Ulusal Kurtuluş Cephesi (Ethniko Apelefherotiko Metopo/EAM) gibi direniş örgütleri ön plana çıktı (Weinberg, 1995, ss. 526-527; Clogg, 1997, ss. 153-155; Özgür, 2015, s. 104).

1941 yazında silahlı ve siyasi gruplar oluşturmaya başlayan komünistler, 16 Şubat 1942'de EAM'ın silahlı cephesi olarak Yunan Halk Kurtuluş Ordusu (Ellinikos Laikos Apelefherotikos Stratos/ELAS)'nu kurdu. ELAS, 1942 yazının başlarında gerilla hareketlerine başladı. 1943 yılında savaşın Almanya'nın aleyhine gelişmesiyle yabancı işgaline karşı koymak için kurulan ELAS ve EDES arasında iktidar kaygıları başladı. Her iki taraf da kurtuluştan sonra tek örgütlü silahlı güç olmak için mücadele etti. Bu gelişmeler neticesinde Yunanistan'da İç Savaş başladı (Özgür, 2015, ss. 105, 107). İki direniş grubu arasında süren çatışmalarda ELAS ve EDES'ten hiçbiri galip gelemeyip 15 Şubat 1944'te Plaka Anlaşması imzalandı (Clogg, 1997, s. 167; Koliopoulos and Veremis, 2010, s. 113; Çakmak, 2012, 94; Özgür, 2015, s. 108). İngiltere, EDES'e yardım etmeye ve ELAS'ın nüfuzunu kırmaya başladı (Armaoğlu, s. 395).

Yunan İç Savaşı, ilki 1944-1945 yılları arasında ikincisi ise 1946-1950 yılları arasında olmak üzere iki aşamadan oluşmaktaydı. İç Savaş'ın ilk aşaması (Kanlı Aralık) Aralık 1944'te, Yunan Hükümeti'nin ELAS'tan silahları teslim edip

² Yunanistan'da her yıl 28 Ekim'de “Hayır (Όχι) Yıldönümü” kutlanmaktadır. Bk. (<https://www.cnn.gr>, 2019).

Atina'yı terk etmelerini istediği zaman yaşandı. Komünistlerin Atina Sintagma Meydanı'nda başlayan gösterilerinde polisin ateş açmasıyla 22 kişi öldü (Keser, 2010, s. 772; Clogg, 1997, ss. 166-167). Bu olayın üstüne ELAS, karakollara saldırmaya başladı ve birkaç gün içinde Atina'da İngiliz güçleri ile ELAS arasında sokak çatışmaları yaşandı (Clogg, 1997, s. 167). Atina ve çevresindeki çatışmalar, üç hafta boyunca devam etti.

Atina'da sağ ve sol arasında yaşanan mücadelede ELAS, İngiliz askerî gücü karşısında dayanamayıp Atina'yı 5 Ocak 1945'te terk etmek zorunda kaldı. Hemen sonrasında ELAS ve İngilizler arasında 11 Ocak'ta ateşkes imzalandı (Keser, 2010, s. 772; Özgür, 2015, s. 67). İki taraf demokratik seçimlerin yapılması ve kralın geri dönüşü ile ilgili görüşmeler yaptı.

İç Savaş'ın ikinci aşaması, farklı sebeplerden ortaya çıktı. Yunanistan'ın kuzeyindeki komünist ülkelerin solcu çetelere yardım etmeleri olayları çıkaran sebepler arasındaydı. Yunanistan'da komünistlerin (EAM seçimleri boykot etti) katılmadıkları Mart 1946 seçimlerinde yaklaşık 1.1 milyon Yunan, sandığa gidip oy kullandı. Böylelikle sağcılar, seçimi kazandı. Ardından Eylül'de yapılan halk oylamasıyla krallığın devam etmesi yönünde bir sonuç çıktı ve Kral II. George, Yunanistan'a döndü. Yunanistan Komünist Partisi, Ekim 1946'da oluşturmaya başladığı Yunanistan Demokratik Ordusu'nun (Dimokratiskos Stratos tis Ellados /DSE/1946-1949) başına Markos Vafiadhis'i getirdi. Vafiadhis'in liderliğinde komünistler, Kuzey Yunanistan'da ayaklandılar (Armaoğlu, s. 430). 1946-1948 yılları arasında komünist çeteler, yoğun bir faaliyet gösterdiler.

DSE'ye yardımda bulunan Yugoslavya, 28 Haziran 1948'de Kominform'dan çıkarıldı (Armaoğlu, s. 450). Bu gelişmeyle Yugoslavlar, DSE'ye yardımı kesti ve sonunda 1949'da çetelerle aralarındaki sınırı kapattı. Yugoslavların arkadan vurması, DSE'nin yenilgisi için geçerli bir sebepti. Fakat asıl belirleyici etmen, yoğun Amerikan askerî (silah ve eğitim) yardımı olmuştur (Koliopoulos-Veremis, 2010, s. 127). Böylelikle General Papagos'un 1949 Ocak'ta başkomutan olmasını olumlu karşılayan düzenli Yunan ordusu güçlendi. 1949 yazı sonlarında Grammos ve Vitsi'nin engebeli bölgelerinde gerçekleşen meydan savaşında DSE yenildi. Komünist yönetim, Ekim ayında savaşa geçici olarak ara verildiğini açıkladı. DSE, birkaç yıl daha savaş düzenini koruduysa da İç Savaş bu şekilde sona ermiş oldu (Clogg, 1997, ss. 174-175).

1. İç Savaş (Andartlık) Yıllarında Batı Trakya'da Çetecilik ve Alınan Önlemler

1.1. Çetecilik Faaliyetleri (1946-1949)

İç Savaş sırasında otoriteye ve sağ görüşlü çetelere karşı olan komünist çeteler, köylere baskınlar yapıp hükümet kuvvetlerine karşı silahlı çatışmaya girmiştir.

Çetecilerin ifadesine göre amaçları, mevcut rejim ve idare usulünü değiştirmektir (Ne Olabilir, *Trakya*, 17.03.1947, s. 1).

İç Savaş sırasında Batı Trakya Türkleri genellikle Yunan Hükümeti'ni destekledi ve komünist çetelere karşı çeşitli kademelerde görev aldı. Batı Trakya Türklerinin bu tutumu, komünist çetelerin Türklere karşı saldırılarını arttırdı (Oran, 1986, s. 147; Öztürk, 2014, s. 470; Komünist çetelerin Batı Trakya'da yapmış olduğu saldırılarla ilgili olarak bölge halkıyla yapılan röportajlar için bk. Ali-Hüseyinoğlu, 2009)

Evros: Kasım 1946'da komünist çeteler Nevrosya (Kum çiftliği/Orestida), Altunkaraağaç, Dimetoka (Didimotihon) ve Sokullu kasabalarına saldırdı. Yaşanan bu saldırılar karşısında Yunan halkının bile Türk sınırına doğru kaçmaları beklenmişti (BCA; 030-0-001;65-403-14; 21.11.1946; Öztürk, 2014, s. 470).

Bu dönemde Komünist çetelere karşı mücadele eden hükümet kuvvetlerine halk da yardım ediyordu. Bunun bir göstergesi olarak Nevrosya ve civarında çetelere karşı kendilerini savunmak için jandarma ve halktan oluşan 220 kişilik bir savunma birliği oluşturuldu. 18 Kasım'da Bulgar-Yugoslav sınırlarına yakın Doyran Kasabası'nda Yunan kuvvetleri ile çeteler arasında yapılan çatışmada iki bölük Yunan kuvveti, çeteler tarafından etkisiz hâle getirildi (BCA; 30-1-0-0;65-404-3; 24.11.1946, s. 1).

Türk-Yunan sınırında çetecilik faaliyetleri göze çarpmaktadır. 20 Kasım 1946'da Edirne'den İstanbul'a giden trende görevli Karaağaç İstasyon Komiseri Halil Suner, Uzunköprü İstasyonu'ndan Türk sınırına yakın Yunan topraklarındaki komünist çetelerin faaliyetlerine şahit olmuştur. Türk-Yunan sınırında yaşanan çetecilik faaliyetlerinden dolayı kaymakam, askerî kıyafet giyip otomatik bir silahla dolaşmaktaydı. Kaymakam İstanbul'a gitmekte olan Edirne'nin Yunan Konsolosu ile görüştü. Bu görüşmede Komünist çetelerin 500 ile 1.000 kişilik üç grup hâlinde Sofulu, Dimetoka ve Nevrosya kasabalarına saldırmak üzere oldukları bilgisi verildi. Aynı zamanda bu çetelerin telefon ve telgraf hatlarını kesmesinden dolayı Dedeağaç'tan telsizle yardım ve destek istendi (BCA; 030-0-001; 65-403-14:2). Bu istek üzerine Dedeağaç'tan 100 kişilik destek, Karaağaç'a geldi. Uzunköprü'den sonra gelen Çakmak İstasyonu'nda silah sesleri duyulunca kasabadaki jandarma ve halk, silahlanarak çetecilere karşı savunmaya geçti. Çetelerin Nevrosya'ya saldırımları halinde Yunan halkı, Türk sınırına sığınmak zorunda kalacaktı. Çetelerin saldırıları hakkında bilgi geldikçe gerekli tedbirler yetkililer tarafından alınmıyordu (BCA; 30-1-0-0;65-404-3; 24.11.1946, ss. 1-5). Evros ile Türkiye sınırı arasındaki Dimetoka, Sofulu, Kum çiftliği bölgesinde olaylar devam etmiştir (İç ve Dış Haberler, *Trakya*, 09.12.1946, s. 1; Türk Köylerine Gelen Çeteler, *Trakya*, 23.12.1946).

2 Şubat 1947'de Dimetoka ile Sofulu arasındaki raylar çeteciler tarafından söküldüğü için İstanbul-Selanik treninin lokomotif ve üç vagonu raylardan çıkararak devrildi. Trende bulunan Selanik Konsolos yardımcısı Abdullah Kahariç, yaşanan bu olay üzerine Edirne'ye gitti (BCA; 30-1-0-0; 65-405-2; 04.02.1947, s. 1). Yunan-Bulgar sınırı üzerindeki köylerin ahalisi, Türktü. Bulgar çapulcularının saldırılarından dolayı bu köylerde yaşamak imkânsız hâle geldi (Gizli Hareketler Şüphe Uyandırır, *Trakya*, 24.02.1947, s. 1).

Rodop: Çetecilerin yapmış olduğu faaliyetler arasında tren yollarını sabote etmek vardı. Aralık 1946'da Gümülcine'de çeteler, tren yollarını sabote ederek ulaşımı engellemeye çalışıyordu. Gümülcine ile Dedeağaç demiryolu çeteciler tarafından sabote edildiği için tren yoldan çıktı ve iki vagonu devrildi. İki gün boyunca Dedeağaç ile Gümülcine arasında tren yolculuğu yapılamadı. Bu olaylar yaşanırken Gümülcine'ye bağlı Graniti (Ircan Hısar) köyüne çeteler baskın yaptı. Jandarmanın müdahalesi sonucu çetecilerden beşi öldürüldü ve dördü de esir alındı.

Çeteciler, şehirlerarası yolları keserek yol güvenliğini tehdit etmekteydi. Gümülcine-İskeçe yolu üzerinde çeteler birkaç kamyonu durdurarak içindeki 20'den fazla yolcuya kamyon içerisinde bulunan eşyaları dağa taşıttı ve bir gece sonra esirleri serbest bırakmakla birlikte eşyalara el koydu (İç ve Dış Haberler, *Trakya*, 09.12.1946, s. 1; Türk Köylerine Gelen Çeteler, *Trakya*, 23.12.1946).

Çetecilere karşı mücadele esnasında sivillerden de can kaybı yaşanıyordu. Bu kayıplardan bir kısmı da Batı Trakya Türklerine aitti. 28 Ocak 1947'de Gümülcine'de uçaklarla ateş açıldığı sırada insanlar zarar gördü. Batı Trakya Türkleri, mermilerden örnekleri Yunan devlet dairelerine götürdü. Ancak, resmî makamlar yanlışlık olduğu cevabını verip hatasını telafi etmeye yönelik bölgeye herhangi bir yardımda bulunmadı (Gizli Hareketler Şüphe Uyandırır, *Trakya*, 24.02.1947, s. 2).

15 Şubat gecesi komünist çeteler, Türk köylerine baskınlar yaparak çeşitli malları gasp ettiler. Bu baskınlar sırasında çeteler sadece Türklerin değil, aynı zamanda Rumların da mallarını gasp ediyorlardı (Çete Baskınları, *Trakya*, 24.02.1947, s. 2). Gümülcine ve Şapçıya bağlı Kalfa, Sendelli, Yeniköy, Susurköy, Kurcalı saldırıya uğradı. Buralardan çeteciler tarafından erzak ve hayvan alınırken Vakıf Köyü'nden de üç milyon drahmi (eski Yunan para birimi) gasp edildi. Çetecilerin bu dönemdeki en büyük faaliyet sahasını İskeçe ve Kızılcı köy arasındaki saha oluşturuyordu (Çete Faaliyetleri, *Trakya*, 17.03.1947, s. 2).

Mayıs ayında çeteler, Gümülcine çevresinde Sarancina (Sarakini) Türk köyünün muhtarını öldürdüler. Diğer köylerin bazılarında da birkaç kişiyi rehin olarak veya başka bir amaçla götürdüler ve daha sonrasında bu kişilerden bilgi alınamadı (Kayıplar, *Trakya*, 05.05.1947, s. 2). Çeteler, lojistik desteklerini köylerden zorla para ve yiyecek alarak sağlamaktaydı. Sahanın genişliği, karışıklığı ve bu

bölgenin kuzey sınırına yakınlığı hükümet kuvvetlerinin işlerini zorlaştırmaktaydı. Bu olaylar karşısında Batı Trakya halkı, kendilerini savunmak için hükümetten izin ve silah talebinde bulundu.

Türkiye'den İç Savaş zamanında komünist çetelere katılmak için İstanbullu Rumlar dışında giden yalnızca bir kişi vardı (Demirözü, 2005, s. 54). “Kemal Kaptan” takma adıyla bilinen Mihri Belli, Nisan 1947'de Gümülcine Ovası'nın kuzeyindeki dağlara gitti. Mihri, dört beş kişilik siyasi çalışma grubunun başında Türk ve Pomakların yaşadığı dağ köylerini dolaşarak propaganda faaliyetlerinde bulunmuştu (Belli, 1998, s. 55). Ancak, köylerdeki propagandalarında başarılı olamamıştır. *Trakya* gazetesinde Mihri Belli'nin aniden ortaya çıktığı söylenmekte ve maksadı hakkında bazı bilgiler verilmektedir. Mihri Belli: “Biz Atatürk'ün siyasetini güdüyoruz. İsmet Paşa bu siyaseti bozdu, dünyayı biz düzelterceğiz” sözleriyle insanları çetelere çekmeye çalışıyordu. Çeteler, kontrolü sağlamak ve çeteci katılımını arttırmak için nüfuzları altında bulunan dağ bölgelerinde 18-45 yaş arası erkeklerin isim listelerini alıyordu (Bu da Nereden Çıktı, *Trakya*, 21.07.1947, s. 1).

1947'de Batı Trakya Türkleri, 100 bin kişilik bir topluluğu oluşturuyordu. Trakya'nın kuzeyinde yaşayan 40 bin Türk, açlıkla yüzleşmekteydi. Bu dönemde Rodop Milletvekili O. Nuri'nin *Trakya* gazetesinde çok sık yazı yazdığı görülmektedir. O. Nuri'ye göre Türk azınlık, Yunan devletine sadıktı ve Türklerin yok edilmesi için bir vesile olmamalıydı” (Nuri, Alev Bacayı Sardı, *Trakya*, 04.08.1947, s. 1). 11 Ağustos 1947 tarihli “Hata ile Kabahati Ayırdedelim” adlı yazısında ise Türkiye'deki gazetelere sitem etmekteydi. Kuzey Yunanistan Valisi aynı zamanda da kabinede nazır olan B. Rodopulos, Türkiye'de bir gazeteye verdiği demeçte Batı Trakya Türklerini, I. Dünya Savaşı sırasındaki Türkiye'deki Ermenilere benzetmişti. O. Nuri, bu benzetmeye karşılık Türk azınlığın bir ayaklanma düşüncesinin hiçbir zaman olmadığını belirten bir yazı kaleme almıştır. Onun ifadelerine göre çeteciler, köylerde eziyet ettiği gibi Yunan Hükümeti de Türk köylerini yardım ve yataklık etme iddiasıyla suçlayıp cezalandırmak istiyordu. Türk azınlığın sadık olduğunu ve Yunan devletine karşı görevlerini yerine getirdiğini yazısında belirtmekteydi (Hata ile Kabahati Ayırdedelim, *Trakya*, 11.08.1947, s. 1).

İskeçe: İskeçe Cebel bölgesinde, İsmail Mahalle köyü civarında çetelere hücum eden askerî kuvvetler, pek çok çeteciyi öldürdü. Diğer taraftan çeteciler tarafından yedi Batı Trakya Türk'ü esir alınırken bu çatışmada bir Yunan askeri de öldü. Yunan kuvvetleri, çetecileri Bulgar sınırına kadar takip etti. Yunan askerleri esir aldıkları yedi kişiyi İskeçe'ye götürüp, halkın alkışları arasında ana meydanda âdeta zafer alayı düzenlediler (İç ve Dış Haberler, *Trakya*, 24.03.1947, s. 1). Böylelikle Yunan askeri, komünist çetelere karşı üstünlüğünü halka duyuruyor, çetecilere karşı da halk nezdinde psikolojik güç elde etmiş oluyordu.

İskeçe ve Gümülcine’de Yunan kuvvetleri, küçük çaplı operasyonlarla çetelerin baskın ve hareketlerini yavaşlattı (Çete Faaliyetleri, *Trakya*, 31.03.1947, s. 2). Ancak bir ay sonra yine aynı bölgedeki köyler, çok sayıda baskına maruz kaldı. Hatta bazı köyler çetelerin daimi kontrolündeydi. Yapılan soygunu ve verilen zararları şikâyet edecek bir makam da yoktu (Kurdun Adı Çıkmış Tilki Baş Koparıyor, *Trakya*, 14.04.1947, s. 1). Nisan ayında, baharın gelmesiyle çeteler, Gümülcine ve İskeçe Ovası’na indi. Türk köylerinden kendilerine katılmaları için adam kaçıyorlardı (Mıntıkamızda Çete Hareketleri, *Trakya*, 14.04.1947, s. 1). Köylerden ekmek, yumurta, kuzu benzeri gıda ile para gasp eden çeteciler, bakkaldan aldıkları malların parasını ise veriyordu (Çete Faaliyetleri, *Trakya*, 21.04.1947, s. 1).

İç Savaş yıllarında zaman zaman Türk-Yunan sınırında çatışmalar yaşanıyordu. 24 Mayıs günü saat 20.30’da Kapıkule Hudut Karakolu civarında Yunan Komünist çetesi olduğu tahmin edilen 15 kişilik silahlı grupla Türk sınır askerleri arasında bir çatışma yaşandı. 25/26 Mayıs gecesi Pityon-Karaağaç tren yolu üzerinde Türk sınırına yakın Saray köyünde beş ev, 60 kişilik komünist çete tarafından yakıldı (BCA; 30-1-0-0; 65-406-8, s. 1).

Bu gelişmeler yaşanırken Türkiye Büyükelçisi B. Ruşen Eşref Ünaydın, Yunan Dışişleri Bakanı Çaldaris’e ziyaretlerinde onunla Batı Trakya Türklerinin durumunu görüştü. Bu görüşmede Çaldaris, yakın zamanda çetelerin temizleneceğini ifade etmiştir (Türkiye Büyükelçisi Dış İşleri Bakanını Ziyaret Etti, *Trakya*, 30.06.1947, s. 2). Ancak kısa bir süre sonra yine İskeçe çevresinde çeteciler görülmüştür (Çete Faaliyetleri, *Trakya*, 28.07.1947, s. 2).

Batı Trakya’daki durum kötüleşmesine rağmen *Trakya* gazetesi, halkı sükûnete çağırıyordu. Türk azınlık olarak Yunanistan’da yaşayan halkın, kanunlara sadık kaldığı düzenli olarak dile getirilmekteydi. Ancak, komünist çeteler çeşitli gazete, radyo, beyanname gibi propaganda araçlarıyla Türklerin ve Rumların arasını açmaya çalışıyordu. Rum ahaliyi kışkırtmak için bir taraftan Trakya’nın Türkiye’ye verileceği propagandası yapıp, diğer taraftan ise Türklerin kırmızı bayrak hazırlamakta olduğunu yayarak iki halkı birbirine düşürmeye çalıştılar (Sabır ve Cesaret Lazım, *Trakya*, 20.10.1947, s. 1).

İç Savaş sırasında komünist çetecilerin faaliyetleri, Bulgar sınırında da yoğundu. Bunun sebebi komünist çetelerin, saldırılarından sonra rahatlıkla Bulgar sınırına geçmesiydi. İskeçe çevresinde faaliyet gösteren çetecileri Yunan askeri (İskeçe taburu), Bulgar sınırına kadar kovaladı. Yine Dedeağaç, Fere, Sofulu, Lavaron ve Dimetoka’ya saldırılar oldu (Çete Hareketleri, *Trakya*, 04.08.1947, s. 2).

Çeteler özellikle demiryolu ağına çok hasar verdi. Gerek Drama-İskeçe arasında gerekse İskeçe-Gümülcine ve Dedeağaç arasındaki demiryolunu sık sık tahrip edip işlemez hale getirdiler (Çeteler Hareketleri, *Trakya*, 03.11.1947, s. 2; Çete Hareketleri, *Trakya*, 10.11.1947, s. 2). 12/13 Kasım gecesi Gümülcine’ye altı

taburluk (taburlardaki kişi sayısı tahmini 1200-1800 arasındaydı) bir hücum yapıldı. Gümülcine şehri, çetecilerden korunmak için taş ve beton kaleciklerle çevrelendi. Bunların içinde şehir muhafızları, jandarma ve MAY (gündüz işleri ile uğraşıp gece sırayla nöbet tutan milisler) her akşam nöbet tutardı. Milis kuvvetlerine askerler de takviye ediyordu.

Gümülcine baskınlarıyla beraber hükümet güçleri ve Batı Trakya Türkleri, ortaklaşa çalışmaya başladı ve azınlığın hükümete güveni tazelendi (Baskınların Tepkisi, *Trakya*, 24.11.1947, s. 1). Ancak, bu güven kısa sürdü. Rum ve Türk köylerine eşit davranmayan Yunan Hükümeti yüzünden Türkler, daima çetecilerle mücadele etmek zorunda kaldı. Böyle olmasına rağmen *Eleftera Skepsis* gazetesi etrafında toplanan Rum mahfili, “Türkler çeteleri besliyor” demektedir (Fevkalade Tedbirler Alınırken Biraz Geniş Görüşlü Olmak Lazımdır, *Trakya*, 09.02.1948, s. 1). Çeteler, Türklerin zorla seferberlik edeceklerini ilan etti. Yunan ordusu için askere çağrılanların gitmemelerini, aksi takdirde evlerinin yakılacağını haber vermelerine rağmen kimseyi askere gitmekten alıkoyamadılar (Aksaklık Nerede?, *Trakya*, 17.05.1948, s. 1).

1948 Eylülünde çetecilerin hareketleri giderek azalmaya başladı. Daha öncesinde sabotajların yaşandığı demiryolları işler hâle geldi. Bu gelişmelerle birlikte Türkiye'ye sığınan 161 kişi, Gümülcine ve İskeçe'ye geri döndü (Çete Hareketleri, *Trakya*, 27.09.1948, s. 2).

1946-1949 yılları arasında 27.400 Türk, farklı birliklerde; alay, tugay, tümen, kolordu ve ordu merkezleriyle karargâhlarda nizamiye muhafızlıkları yaptı. Türk birliklerinin komünist çetelere karşı başarıları, Atina yönetiminin onlara güven duymalarına neden oldu. Bu görevleriyle birçoğu, Mareşal Papagos ve Kral Paulos tarafından madalya ile ödüllendirildi. Sonunda 1946 ve 1949 İç Savaşı'nda Payko, Viçi, Gramos, Belles, Kaymakçalan ile Miçikeli'de Halk Kurtuluş Ordusu'na da en ağır darbeyi yönetim taraftarı Batı Trakya Türkleri vurdu (Akdeniz, 2011).

1.2. Af

Yunan Hükümeti, 1947'de komünist çetelere yönelik af çıkardı. Teslim olma ve af süresi bittiğinde artık kimsenin tedbire itiraz etmeye hakkı olmayacaktı. Yunan Hükümeti bundan sonra gerekirse müttefiklerden de yardım isteyerek şiddetli tedbirlere başvuracaktı (Çete Hareketleri, *Trakya*, 07.04.1947, s. 2).

Yunan Hükümeti tarafından çeteciler için ilân edilen genel af, uzatılmasına rağmen aftan yararlanmak isteyen çetelerin sayısı fazla değildi (Çete Hareketleri, *Trakya*, 06.10.1947, s. 2). Af kanunundan sonra çetelerin kaptanları da kendi adamlarının teslim olmalarını engellemek için önlemler aldı. Hükümet bu durumu göz önünde bulundurarak af süresini tekrar uzattı (Çetelerin Yaptıkları, *Trakya*, 20.10.1947, s. 2).

Çetelere verilen af süresi Ekim 1947’de dolmak üzereyken Yunanistan Komünist Fırkası, bir beyanname yayımlayarak bütün fırka üyelerini çete hareketlerini desteklemeye davet etti. Komünist Partisi ve EAM çeteleri tam benimsememişken Ekim 1947’de ortak hareket ettiklerini açıkladılar. Bu gelişme sonucunda Komünist Partisi’nin ve EAM’ın anayasaya aykırı şekilde hareket ettikleri için kapatılmaları bekleniyordu (Çete Hareketleri, *Trakya*, 13.10.1947, s. 2).

1.3. Yunan Hükümeti’ni Temizleme Harekâtı

Yunan Hükümeti’nin çetecilere ilân ettiği af süresinin bitmesinin ardından, 9 Nisan 1947’de Temizleme Harekâtı başladı. Bu harekât özellikle Makedonya ve Teselya bölgelerini kapsıyordu. Yunan kuvvetleri, havadan ve denizden çetecilere karşı hücumla geçti. Askerî harekâtın gelişimi, resmî tebliğlerle bildiriliyordu. Harekâtın başladığı sabah uçaklar, çetelerin buldukları yerlere binlerce beyanname attı. Bu beyanname; “pişman olanların teslim olmaları, temizleme hareketinin başladığı ve asayişin mutlaka iade olunacağı” bildirildikten sonra “ahaliye de alakasız görünmemeleri ve sükûnet için hükümet kuvvetlerine yardımcı olmaları” ifade edilerek şöyle devam etmekteydi:

İki taraf arasında çarpışma olduğu zaman derhal evlerinize kapanınız ve hiç çıkmayınız. Yollarda ve tarlalarda gezen (yaş ve cins farkı gözetilmeksizin) öldürülecektir. Bu ihtar nazarı itibara alınız. Kafanıza şunu iyi yerleştiriniz ki şanlı Yunan Ordusu hava ve deniz kuvvetleriyle beraber az zaman zarfında pişmanlık göstermemiş olanları süpürecektir (Çete Hareketleri, *Trakya*, 14.04.1947, s. 2).

Resmî raporlara göre 1947 yılının Ağustos ayı içerisinde III. Kolordu bölgesinde çetelerin kayıpları: 237 ölü ve 84 esirdi. 227 çeteci, bizzat teslim oldu. Ancak, bu rakamlar resmî olup asıl zayıf 700’ü bulmaktaydı (Mütebaki Yunanistan’da, *Trakya*, 08.09.1947, s. 2). 1948 yılında devam eden Temizlik Harekâtı esnasında çetelerin erzak ve mühimmat depoları tamamıyla ele geçirildi. Çetecilerden 245 ölü ve yaralı, 24 kadar da esir vardı. Yunan Hükümeti’nin kuvvetlerinde ise 8 ölü ve 80 kadar yaralı vardı (Çete Hareketleri, *Trakya*, 05.01.1948, s. 2).

Ağustos 1948’de askerî tedbirler artırılarak birçok yer, emniyet altına alındı. Bu sebeple şehirlerde oturan köy ahalisine yerlerine dönmeleri tembih edildi (Çete Hareketleri, *Trakya*, 30.08.1948, s. 2). Yunan III. Kolordusu yayınladığı uzun bir tebliğde 1948 yılı içinde çetelere karşı yapılan mücadele hakkında detaylı bilgiler veriyordu. Bu tebliğe göre III. Kolordu mıntukasında 8 bin kadar çeteci vardı. Hava kuvvetleri oldukça etkiliydi. Ocak ayından Kasım ayına kadar uçaklar, 54 saat uçarak 26 fotoğraflı gözlem; 642 saat uçarak 329 gözetleme uçuşu; 1390 saat uçarak 954 hücum çıkışı; 327 defa malzeme atmak için çıkışı; 21 defa bombardıman çıkışı ve 817 saat uçarak 653 taşıt çıkışı yaptı.

1947-1948 yılları içinde 4.659 mayın toplandı. 57 defa geniş ölçekli hücum ve çıkış hareketi yapıldı. 650 defa da daha küçük ölçekli tarama yapıldı. 2.000 kadar küçük çarpışma yaşandı. MEA, MAY, MAD, KMEE gibi birlikler yalnız savunma yapmayıp hücumlarda da bulundu. Jandarma kuvvetleri de büyük yararlıklar gösterdi (Çete Hareketleri, *Trakya*, 06.12.1948, s. 2; Çete Hareketleri, *Trakya*, 03.01.1948, s. 1).

Yunan Harbiye Bakanlığının bir tebliğine göre bütün Yunanistan'da çeteciler, bir yıl zarfında yani 1 Nisan 1947'den 31 Mart 1948 tarihine kadar şu kayıpları verdi: 9848 ölü, 4568 esir, 5868 kişi de teslim oldu. Toplamda 20.284 kişiydi. Bu süre zarfında önceden planlanan 165 hareket yapıldı. Ayrıca önceden planlanmamış 1593 hareket yapıldı. Önceleri çetelerin sayısı 12.000 kişi idi. 31 Mart 1948'de 30.000 kişi oldu. Yunan ordusunun çetecilere karşı mücadelesi başladıktan sonra çetecilerin taraflarına hızlı bir şekilde eleman kazandırdıklarını anlıyoruz. Aynı zamanda 1948 yılının başlarında çetelerin silahları öceğine nazaran hem daha iyi hem de daha fazlaydı (Çete Hareketleri, *Trakya*, 03.01.1948, s. 1; Çete Hareketleri, *Trakya*, 06.12.1948, s. 2; Çetelerin Bir Yılda Verdikleri Kayıplar, *Trakya*, 12.04.1948, s. 1).

Reuters Haber Ajansı'nın verdiği bir habere göre 1949 yılı Ocak ayından yani General Papagos'un başkomutan olmasından sonra çeteler, 2.798 ölü ve 3.201 esir verdi. Bu rakamlara ölüleri çeteler tarafından kaçırılanlar dâhil değildi. 1949'da ölü, esir ve yaralı çetecilerin sayısı 10.000'i bulmaktaydı. *Reuters Haber Ajansı* bu bilgileri verdikten sonra daima hücum hâlinde bulunan ve çetelere göz açtırmayan millî kuvvetlerin elde ettikleri sonuçları övmekteydi (Çete Hareketleri, *Trakya*, 14.03.1949, s. 2).

Şubat 1949'da, Mareşal Alexandros Papagos'un ordu komutanı olduktan sonra Yunanistan'da çetelere karşı sert tavırlar alındı. ABD'nin desteği, Yugoslavya'nın Kominform'dan çıkarılması ve komünist çetelere yardımı kesmesi üzerine başlayan kararlı operasyonlar sonrasında, 16 Ekim 1949'da, Komünist Parti radyosundan yapılan açıklamayla ateşkes kararı alındı (Tsoucalas, 1969, s. 112).

Nisan 1949'da çeteler tarafından 25.709 ev yakıldı. Tamamıyla ya da kısmen soyulanların sayısı ise 102.416 idi. Yunanistan'da çeteler tarafından veya onların harekâtı dolayısıyla ölenlerin sayısı, 9.117 kişiydi (Yunanistan Halkının Üçte Biri Hükümet Yardımına Muhtaç, *Trakya*, 25.04.1949, s. 2). Haziran 1949'da Yunan Başkomutanı General Papagos, "Zafer çok yakındır. Ona doğru son süratle gidiyoruz" demiştir. Bununla birlikte Mayıs ayı içerisinde yalnız III. Kolordu muntikasından çetelerden 446 ölü, 400 yaralı, 415 esir veya teslim verildi. İskeçe ve Gümölcine'de olaylar gittikçe azalıyordu (Çete Hareketleri, *Trakya*, 06.06.1949, s. 2).

1.4. Divan-ı Harp

Yunanistan'da yaşanan İç Savaş sebebiyle Atina'da olağanüstü Divan-ı Harp kuruldu. Temizleme Harekâtı'nda İskeçe çevresinde başarılı sonuçlar elde edildi. Bu zaman zarfında İskeçe Divan-ı Harbi'nde pek çok yargılama yapıldı ve birçok çeteci, ölüme mahkûm edildi. Öldürülen bir Türk'ün üzerine de "Cumhuriyet askerlerine ihanet ettiği için öldürüldü" yazıldı (İskeçe ve Gümülcine Havalisinde Çete Faaliyetleri, *Trakya*, 06.06.1947, s. 1). Sivillerin yanı sıra İskeçe Divan-ı Harbi'nde birçok asker de yargılandı (Çete Faaliyetleri, *Trakya*, 28.07.1947, s. 2). İskeçe'de İlisya sinemasında yapılan Olağanüstü Divan-ı Harbi'nde 35 Türk'ün ve 11 Rum'un davası görüldü (İskeçe Olağanüstü Divanı Harbinde, *Trakya*, 13.10.1947, s. 2). Savcı, mahkemede suçlanan bazı kişilerin beraatına, bir kısmının da cezalandırılmasına karar verdi. Bunlarla birlikte müebbet kürek cezası alanlar da vardı. Bazılarıysa suçlandıkları olayları, bilinçsizce yaptıkları gerekçesiyle affedildiler (İskeçe Fevkalade Divanı Harbinde, *Trakya*, 20.10.1947, s. 2).

Reuters Haber Ajansı'nın verdiği bilgiye göre Divan-ı Harp'te Mayıs 1948'e kadar Yunanistan'da 1.300 idam gerçekleşti (Çete Hareketleri, *Trakya*, 17.05.1948, s. 2). İskeçe Divan-ı Harbi'nde Bulgarlara casusluk yapmak suçundan beş kişi yargılandı. Bulgarlara askerî bilgi verdiklerini ve para aldıklarını itiraf eden sanıklardan Nikolau ve eşi Vasiliki ölüm cezasına, bir kişi de müebbet kürek cezasına mahkûm edilirken diğer iki kişi ise beraat etti.

İskeçe Divan-ı Harbi'nde Aristidi Karagapi ve Stefan Buduridi, vatana ihanet ve casusluk suçlarından beş defa ölüm cezasına; Suloğlu Emin Ahmet, 20 sene ağır hapse; Romilos Markozi ve Yorgi Markozi, altışar ay hapse mahkûm edildi. Diğerleri ise beraat etti (İskeçe Divanı Harbinin Kararı, *Trakya*, 07.03.1949, s. 2).

2. Batı Trakya'da Türklerin Durumu

2.1. Andartopliktos/Çete Felaketzedeleri

Andartopliktos, "çetelerden zarar görmüş" manasına gelen bir tabirdir. Bu tabir kapsamındaki insanlara devlet, günlük bir miktar para ve yiyecek yardımı yapıyordu. Andartopliktoslara hükümet, nüfus başına günde 1500 drahmi ile 120 dirhem ekmek verilmesine karar verdi. Ancak, bu yardımları alan kişilerin sayısı azdı. İskeçe'ye bağlı Çalaperdi (Çalapertinos), Gümülcine'ye bağlı Koyundere (Poa) vs. köylülerine yardım yapıldı (Çetelik Felaketzedeleri, *Trakya*, 19.01.1948, s. 1).

Birçok Rum köylü şehre gönderildi ve Gümülcine içinde müsadere edilen evlere yerleştirildi. Askerî kontrolün zayıf olduğu dağlardaki Türk köyleri, çetelerin insafına terkedildi. Türklerden bazıları her türlü tehlikeyi göze alarak, mallarını bırakarak köylere indi. Bunların mensup olduğu karakollar ve belediyeler sadece

“Andartopliktos” olduklarına dair birer kâğıt verdi. Bundan sonrası ise Pronya (İçtimai Muavenet Dairesi/Sosyal Yardım Dairesi) Dairesi'nin göreviydi. Ancak bu daireler, mağdur olan insanlara yeteri kadar ilgi göstermedi (Bu İnsanlara Yardım Etmek Lazım, *Trakya*, 12.01.1948, s. 2).

Çete felaketzedesi olanların durumlarını tespit için komisyonlar, listeleri kontrol ediyordu. Önceden haksızlık yapıldığına inananlar bir dilekçeyle komisyona durumu anlatabileceklerdi. Mart ayı yardımı için Pronya'ya 200 küsur milyon drahmi geldi (Çete Felaketzedeleri İçin, *Trakya*, 18.04.1949, s. 2).

İlk zamanlarda birinci kategori Andartopliktos olarak kabul edilip nakdî yardım görecekler şu yolda tasnif edilmişlerdi (Aksaklık Nerede?, *Trakya*, 10.05.1948, s. 1):

1. Evi yanmış olanlar,
2. Jandarmaya yazılanlarda ailesi çetelerin kin ve garzine maruz bulunanlar,
3. Herhangi bir emniyet meselesi için askeriye tarafından köylerini terke mecbur bırakılanlar,
4. Çetecilikten af kanunundan faydalanarak teslim olanlar ve bu hareketleriyle çetelerin kin ve garzlerini üzerlerine çekenler,
5. Aile efradından biri çeteler tarafından alınıp öldürülenler. Başlangıçta bu beş tehlikeye maruz bulunanlar özellikle Rumlar olmuştu. Çünkü:
 - Kin ve garaz üzerine müfrit partizanların evleri ateşleniyor ve özellikle eşyaları da kurtarılıyordu.
 - Türklerden korucu ve jandarma yoktu.
 - Komünist çeteciler özellikle komünistlerin çok olduğu köylere giriyor ve bunları çetelere katılmaları için zorluyordu.

Diğer taraftan kendi rızasıyla dağa çıkan Türk yoktu. İskeçe ve Gümülcine çevresinde Rum köyleri, Türk köylerinden azdı. Türk köylerinin şehirle irtibatı kesildi. Hiçbir ihtiyaçlarını temin edemeyecek hâle geldiler. Çoğu ekin istihsal etmeyen bu köyler, bir taraftan tam bir açlığa mahkûm edildi ve çetelerin tam emirleri altında bırakıldı. “Türlere bir şey yapmıyorlar ya! Biraz mallarını alıyorlar!” düşüncesi, Yunan Hükümeti'nin Türk köylerine olan yardımlarını etkilemiştir (Aksaklık Nerede?, *Trakya*, 10.05.1948, s. 1). Çeteciler, Türk köylerini basıp bir gecede birkaç yüz kişiyi dağa kaldırdı. Türkler, topluca teslim olmaya başladı. Silahları ve cephaneleri ile teslim olanların sayısı, 500'ü aştı. Türklerden teslim olanlar, İskeçe ve Gümülcine'ye gitti (Çete Hareketleri, *Trakya*, 05.05.1948, s. 2).

Gümülcine'de Yunan Sosyal Yardım Bakanı'nın verdiği bir istatistiğe göre 13.250 kişi, çete felaketzedesi hükümetten yardım görüyordu. Batı Trakya Türklerinden yardım görenlerin sayısının ise dörtte bir oranında bile olmadığı

düşünüliyordu (Aksaklık Nerede?, *Trakya*, 17.05.1948, s. 1). Çete felaketzedeleri için 31 Mart 1949 tarihine kadar 436 milyar 730 milyon drahmi harlandı (Yunanistan Halkının Üçte Biri Hükümet Yardımına Muhtaç, *Trakya*, 25.04.1949, s. 2).

2.2. Batı Trakyalı Türklere Yapılan Yardımlar

İç Savaş'ın en yoğun yaşandığı dönemde Yunan Hükümeti, İskeçe çevresinde 27 bin yoksul nüfusa ücretsiz yiyecek temin etmekteydi (Çetelikten Zarar Görenler ve Tedbirleri, *Trakya*, 14.06.1948, s. 1). Yunanistan ile Türkiye arasında yapılan anlaşmaya göre çetelerin Makedonya yollarını kesebilecek durumda oldukları sürece Batı Trakya ahalisinin iâşesi Türkiye yolu ile ulaştırılacaktı. Böylelikle yiyecek yüklü ilk vapurlar, Amerika'dan İstanbul'a gelip trenle Dedeâğaç'a gönderildi. Bu yiyecekler, 30 Türk vagonuna yüklendi ve İâşe Bakanlığı direktörü vasıtasıyla Dedeâğaç'a ulaştırıldı (Siyasi Olaylar, *Trakya*, 12.07.1948, s. 1).

Batı Trakya'da her ay, çocuklara süt dağıtıldı. İskeçe şubesindeki süt dağıtımı, çok aksak işlemeden dolayı şikâyetlere sebep oluyordu. İskeçe'deki şikâyetlerin artması üzerine Yunan İâşe Bakanı B. Averof, sütlerin vaktinde dağıtılmaması yüzünden devletin girdiği zararları tespit etmek ve sorumluları bulmak için tahkikat açtı. Sütler vaktinde dağıtılmadığı için bozuluyordu. Bazı haberlere göre ise sütlerin bozulmasından dolayı devlet, 5 milyar 300 milyon drahmi zarara girmişti. Bütün bu şikâyetlere ve tahkikata rağmen Gümülcine'de ya da başka bir yerde şikâyet yoktu (Süt Meselesi, *Trakya*, 24.01.1949, s. 2).

Yunan Maliye Bakanlığı, Gümülcine Türk Cemaati'nin ihtiyacına destek olmak için Gümülcine mal sandığından (Tamito) doğrudan cemaat emrine verilmek üzere 50 milyon drahmi gönderdi. Bu para, ödeme şartları sonra tespit edilmek üzere bir borçlanma şeklinde verilmekteydi (Gümülcine Türk Cemaatinde, *Trakya*, 21.02.1949, s. 2). 12 kişiden oluşan bir Türk heyeti, parayı teslim alıp paranın dağıtılması için çalışmalara başladı (Gümülcine Türk Cemaatinde, *Trakya*, 28.02.1949, s. 2; Gümülcine Cemaat Hey'eti, *Trakya*, 07.03.1949, s. 2; Gümülcine Cemaati, *Trakya*, 18.04.1949, s. 2).

2.3. Ekonomik Durum

İç Savaş'ın getirdiği zorluklarla beraber Aralık 1946'da alınan vergiler, Batı Trakya Türklerini ekonomik olarak zorlamaktaydı (Mültezimler ve Köylülerimiz, *Trakya*, 16.12.1946). Bu dönemde sadece vergiler değil, aynı zamanda hava koşulları da Batı Trakya Türklerinin hayatını gittikçe zorlaştırmaktaydı. Aynı dönemde İskeçe ve Gümülcine çevresinde sürekli yağmur yağdığı için ulaşım güçlkle yürütülebilmekteydi. Örneğin İskeçe çayı, bol yağış sebebiyle taşı ve üzerindeki köprüyü yıktı. Bunun yanında Karasu ve Kuruçay gibi yerlerde geniş ekim arazileri, sular altında kaldı (Ortalığı Seller Bastı, *Trakya*, 16.12.1946, s. 2).

Batı Trakya, İç Savaş döneminde kuraklık yüzünden de büyük zarar gördü. Gümülcine şehir bağlarındaki zararın 20 milyar drahmi civarında olduğu tahmin ediliyordu. Yine bu dönemde Yunan devleti, ekonomiyi canlandırmak için bazı bölgelere bütün dikilmesi için emir verdi (Havalar Yüzünden, *Trakya*, 21.04.1947, s. 2).

Tarım mahsulü alınamaması hayvanların bakımını da etkiledi, bu suretle köylülerin ellerindeki büyük baş hayvanlar da bakımsızlıktan iyice zayıfladı. Koyunların ise çeteciler yüzünden yaylaya çıkarılma imkânı yoktu. Bu hayvanların bir süreliğine Türkiye'de otlatılma ihtimalleri dahi düşünülmeğe başlandı (Bu, Olamaz mı?, *Trakya*, 12.05.1947, s. 1). Bu düşüncenin gerçekleştiğini teyit edebilecek bir bilgi bulunmamaktadır. Bununla birlikte Haziran ayının son günlerinde yağan yağmur, Batı Trakya Türklerinin umudu oldu (Bereket, *Trakya*, 23.06.1947, s. 2).

1948 yılında Batı Trakya, büyük bir taşkınla karşı karşıya kaldı. Bu taşkın, ekonomik açıdan büyük zararlara yol açtı (Sudan Zarar Gören Mıntika, *Trakya*, 26.01.1948, s. 2). Temizleme harekâtıyla birlikte Eylül 1948'de artık çeteler, hasılatı zarar veremiyordu. Çetecilerin faaliyetlerinin engellenmesiyle birlikte mısırlar birçok yerde toplanırken Türk köylüleri tahıllarını emniyet altına alabiliyorlardı (Çete Hareketleri, *Trakya*, 06.09.1948, s. 2). Gümülcine'de Türkler 1948 yazında hükümet tarafından köylerini terke mecbur edildi veya köyleri çeteler elinde bulunduğu için gizlice köylerini terk edebilen 5.000'den fazla Türk vardı. Bu köylülerin birçoğunun evi yandı. Bununla birlikte bazı köylüler, hayvanlarını kurtarabildi. 15.000 kadar hayvan indirebildiler ama köylerde önlenemeyen bir salgın yüzünden hayvanlar telef oldu (Bu İnsanlara Neden Yardım Edilmiyor?, *Trakya*, 13.09.1948, s. 1).

ABD'nin Marshall Planı'ndan bayındırlık ve ziraat işlerine ayrılan paranın harcanması için yapılan projeye Batı Trakya'daki bazı çaylar ve göller de dâhil edildi (Büyük Bayındırlık İşleri, *Trakya*, 02.05.1949, s. 2). Tarım ve hayvancılık sorunlarına ek olarak Gümülcine'de, Ağustos 1948'de bir tuz büranı yaşandı, tuz satışı kupona bağlandı ve tuz karaborsaya düştü. Tuz almak isteyen köylünün şehre yolculuk için izin (seyahat) kâğıdı alması gerekiyordu. Eğer hizmetkârları varsa bunlar da ayrıca kendileri gelip şehirden şahsî tuzlarını alacak, sonrasında işçi buldukları yere götürüp mutfağa teslim edeceklerdi. Tuz için bunca külfet yaşanırken Meşe Kırını'nda dağlar gibi tuz yığılıydı. Aynı zamanda İskeçe'nin Plastirya Tuzlası da tuz yığınlarıyla dolu olup, burada Bütün Trakya'yı üç yıl besleyebilecek miktarda tuz vardı. Ancak, kullanılmıyordu (Gümülcine'de İki Sakat Tedbir, *Trakya*, 30.08.1948, s. 1).

Tüm bu gelişmeler yaşanırken Gümülcine şehri içinde yalnız Türklere mahsus bir angarya verildi. Ne belediyenin resmî bir kararı ne mutasarrıflığın bir emri mevcuttu. Her eve sabah beş buçukta bir asker gidip ev sahibini alıyor ve akşam

altıya kadar şehir dışında yapılan yolda çalışmaya zorluyordu. Günde bazen 30-40, bazen de daha fazla kişi bu hizmete zorlanıyordu. Gidemeyecek durumda olanlar, 15-20 bin drahmi verip yerlerine amele gönderiyordu (Gümölcine'de İki Sakat Tedbir, *Trakya*, 30.08.1948, s. 1). Yunan devletinin bu uygulamasıyla Türk azınlığa karşı yine farklı bir politika izlediğini görmekteyiz.

2.4. Türk Cemaati'nin Teşkilatlanması

II. Dünya Savaşı yıllarında Yunanistan'ın işgal edilmesiyle birlikte birçok devlet teşkilatı felce uğradığı gibi Türk teşkilatları da faaliyetlerini devam ettirememiştir. 1940 yılından 1945'e kadar kapalı kalan Türk teşkilatları, Bulgar işgaline son verilir verilmez yeniden faaliyetlerine başladı. İskeçe Türk Birliği, savaştan önce Yunanistan'daki sosyal hayatındaki yerini tekrar elde etmeye çalışıyordu. Diğer taraftan Gümölcine Gençler Birliği ise bazı alanlarda yaptığı aşırı hamlelerini dengelemeye çalışıyordu (İskeçe Türk Birliği, *Trakya*, 31.03.1947, s. 2).

İç Savaş zamanında bazı Yunan memurlar, şovenist zihniyetlerinin tatmini için fırsatı ganimet bilmekteydi. Bunların başında mera, tarla ve mezarlıklar meseleleri gelmekteydi. 1932'den sonra Türkiye ile Yunanistan arasında "Arazi İtilafnamesi" tatbikatının ardından Karma Mübadele Komisyonu, "Bundan sonra Batı Trakya Türklerinden arazi zapt edilemez" kararı verildiği sırada Gümölcine içinde etrafları duvarla çevrilen mezarlık yerleri ve mezarlıklar vardı. Türk mezarlıklarının hepsi vakıftı. Bazı Yunan memurları bu yerleri devlete mal etmeye çalıştı. Bu durum karşısında temsilciler, mebuslar, müftüler, cemaat heyetleri her hareket karşısında muhtıralarla merkeze müracaat ettiler (Hükümetle Ekalliyet Arasında Bir Türlü Kurumayan Meseleler, *Trakya*, 29.12.1947, s. 1). Fakat bu girişimler, neticesiz kaldı.

1940'lı yılların sonları ve 1950'lerin başları, Yunan Hükümeti'nin Türk azınlığına belli haklar verdiği yıllardı. Mesela, 16 Haziran ve 28 Eylül 1949 tarihlerinde çıkan iki Kral iradesi ile Türk cemaatlerinin yönetim kurulları, üç yılda bir yapılacak seçimlerle seçilebilecekti (Oran, 1986, 73). Bundan önce bu kurullar, Yunan Hükümeti tarafından atanıyordu ve bu durum Türk cemaatinin özgür idaresiyle yöneticilerini seçmesini engelliyordu. Ancak belirtmek gerekir ki Yunanistan'ın aldığı bu karar, 1949'da Türk Hükümeti'nin Yunan azınlığı için aynı zamanda aldığı bir karardan sonra geldi³. Burada Lozan kararlarındaki mütakabilyet ilkesine uygun, net bir uygulama örneği görülüyordu.

1932'den sonra Türk cemaatinin düzenlenmesi için fırsatlar verildi. Fakat bazı görüşler yüzünden Türk cemaatinin durumu eskisi gibi kalarak düzenlemeler

³ Türkiye'de 2762 sayılı Yasa'nın ilk halinde mülhak vakıf olarak kabul edilen cemaat ve esnaf vakıfları, 1949 yılında yapılan yasa değişikliği ile mülhak vakıflar statüsünden çıkarıldı. Bk. (İzmirli, 2018, ss. 97-135; Çağatay, 2011, s. 112).

yapılmadı. Batı Trakya Türklerinin cemaati ve müftüleri hakkında Yunanistan'da bir kanun mevcuttu (Cin, 2013, s. 82). Bu kanuna göre cemaat heyetleri, üç yıl süreyle ve seçimle bu mevkilere gelirlerdi. Ancak yine bu kanunun 12. maddesi, cemaat heyetleri seçiminin yapılması için kral iradesi çıkarılmasını şart koşmaktadır. 31 Mart 1946 mebus seçiminden 1949 yılı başına kadar iç kargaşa yüzünden hiçbir teşekkül için seçim söz konusu olamazdı. Ancak, 1949 yılı başlarında seçimler yeniden gündeme gelmeye başladı. Belediye seçimleri yapılmaya başlanınca cemaat seçimlerinin de yapılabileceği anlaşıldı (Cemaat Seçimleri, *Trakya*, 11.04.1949, s. 1). Diğer taraftan Belediye seçimleri yapıldığı sırada Gümülcine'de 14 bin Türk ve 16 bin Rum nüfusu vardı. Bu oranla belediye heyetinde 11 Türk azanın olması gerekiyordu. Ancak aza sayısı, üçe indirildi (Belediye ve Nahiyeler, *Trakya*, 25.07.1949, s. 1). Yunanistan'da çıkan kararla birlikte ilk Türk cemaat seçimleri, 22 Ocak 1950 tarihinde yapıldı (Andreades, 1956, s. 13).

2.5. Müftü Meselesi

Evros: İç Savaş zamanında birçok kurum, işlevselliğini yitirirken Evros Vilayeti'ndeki müftülük makamı uzun süre boş kaldı. Halkın bu konu hakkında genel valilik ve hükümetten istekleri bir sonuç vermedi. Müftü tayin edilmemesi yüzünden Evros bölgesi Müslümanlarının dinî ve ailevi meselelerinde karmaşa hâkimdi (Evros Müftülüğü, *Trakya*, 05.05.1947, s. 1).

Rodopi: Gümülcine'de B. Hafız Hasan Hilmi'nin vefatı üzerine boşalan müftülük makamı, vekâletle idare edildi. Hoca Yusuf Efendi, bu vekâleti istemeyerek de olsa kısa süreliğine kabul etmek zorunda kaldı. Gümülcine ahalisi ve mümessilleri, Hafız Mustafa Efendi'yi bu makama aday gösterip resmen tayinini Yunan Hükümeti'nden istediler. Gerekli işlemler yapılarak evrak, Atina'ya gönderildi. Aynı zamanda bunun dışında iki farklı kişi de kendi kendilerini müftü namzedi gösterip hükümete müracaat etmişlerdir. Ancak bu durum, müftülük meselesinde herhangi bir kargaşaya veya ikiliğe sebep olmadı (Gümülcine Müftülüğü, *Trakya*, 11.10.1948, s. 1). Müderris Hacı Hafız Galip Efendi, o zamanki idareye göre meclisi umumî vilayet azası oldu. EAM idaresi zamanında Gümülcine cemaati, İslamiye Riyaseti'ni fahriyen üzerine aldı (Bir Yıldız Söndü, *Trakya*, 27.10.1948, s. 1). Gümülcine müftülüğü meselesi, B. Hafız Mustafa'nın Kral iradesiyle müftü tayin edilmesiyle çözüldü (Gümülcine Türk Cemaatinde, *Trakya*, 21.02.1949, s. 2).

İç Savaş dönemi yaşanan sıkıntılar, çetecilik faaliyetleri ile birlikte Batı Trakya Türklerinin ibadetlerini de etkiliyordu. Karakol bulunmayan köylerde teravîh namazını kılmak bile mümkün değildi. Bütün zorluklara rağmen Ramazan münasebetiyle Gümülcine halkı, Yeni Cami'yi tamir etti (Ramazan, *Trakya*, 21.07.1947, s. 2).

İskeçe: Evros'ta ve Gümülcine'de müftülük meseleleri ile ilgili bu olaylar yaşandıktan sonra İskeçe müftüsü Sabri Efendi'nin ölümü, gerek Müslüman gerekse Hristiyan ahalinin sevgisini kazanmış olduğundan herkesi üzdü. Sabri Efendi için resmî cenaze töreni düzenlendi. Havanın kötü olmasına rağmen bütün mülkî ve askerî erkânla belediye reisi ve azaları ile birlikte pek çok memur tarafından cenaze, yaya olarak takip edildi. Cenaze merasimi esnasında bütün dükkânlar kapatıldı ve bütün şehir halkı merasime katıldı (İskeçe Müftüsü de Öldü, *Trakya*, 23.05.1949, s. 1). Müftü Sabri Hoca'nın vefatı üzerine İskeçe müftülük dairesi kapandı. Müftülük makamına getirilecek kişinin gösterilebilmesi için yeniden toplanılmasına karar verildi (İskeçe Müftülüğü Meselesi, *Trakya*, 23.05.1949, s. 1). Resmî olarak hiçbir aday yoktu. Ancak Hafız Mustafa Efendi, müftülük için faaliyet göstermekteydi. Aynı zamanda eski müftü Hafız Ali Efendi de makamın doğrudan kendisine intikal ettiğini iddia etmekteydi. Esasen meselenin devlet meclisinde olduğunu ve merhum müftü Sabri Efendi sağ dahi olsa gene makamına geçeceğini ileri sürmekteydi. (Müftü Meselesi, *Trakya*, 30.05.1949, s. 2). Kanuna göre müftü olabilmek için adaydan resmî bir medrese icazeti veya mekteb-i nüvvâbdan diploma aranırdı. Her şeyden önce müftü olacak kişinin hiç olmazsa bazı derslerden imtihan verebilmesi şarttı (İskeçe Müftülüğü Meselesi, *Trakya*, 06.06.1949, s. 1). 1949 yılında Mustafa Hilmi Ağa Efendi, İskeçe müftülüğüne naip olarak atandı. Trakya Genel Valiliği ilk defa müftü seçimleriyle ilgili resmî bir ilan gazetelere gönderdi (Müftü Meselesi, *Trakya*, 27.06.1949, s. 2). Böylelikle aynı yıl yürürlükte olan 2345/1920 tarihli yasanın 6. maddesi uygulanmıştı. Ancak, 6. maddenin devamındaki hükümlerin uygulanmasına geçilmedi.

Yunanistan'daki Müslümanların geçici başmüftüsünün ve müftüleriyle Müslüman cemaatleri emvalinin idaresine dair 24 Haziran/3 Temmuz 1920 tarihli 2345 numaralı kanunun 12. maddesinin Batı Trakya'da tatbiki hakkında Kral iradesi yayımlandı (Cemaat Seçimlerine Ait Kral İradesi, *Trakya*, 29.08.1949, s. 2). Buna göre irade, hükümet gazetesinin 29 Temmuz 1949 tarih ve 164 numaralı sayısında neşredildi. Ancak müftülük meselesi sorunu uzun süre çözülmedi.

Haziran 1949 tarihinde yapılan ilan üzerine başvuruların yapılmasından bir buçuk yıl sonra Krallık İdaresi, Mustafa Hilmi Efendi'nin naip olarak göreve devam etmesini uygun gördü. Mustafa Hilmi Efendi, dokuz yıl boyunca naip olarak görevde kaldı. Nihayetinde İskeçe Vilayeti'nde toplanan 6 bin imza sonucunda 1958 yılında Milli Eğitim ve Din İşleri Bakanlığı kararı ile Mustafa Hilmi Efendi, asaleten müftü tayin edildi (Ompasi, 2019, s. 18).

2.6. Eğitim

İç Savaş zamanında her alanda yaşanan sorunlar eğitim hayatını da etkilemişti (Eray Biber, 2019, ss. 697-698). Çetecilerin verdiği zararlarla Yunanistan'da ekonomi iyice çöktü dolayısıyla Batı Trakya Türk ilkokullarında da eğitim

işlemez hâle geldi. Bazı okullar, hükümet tarafından müsadere edilerek İç Savaş nedeniyle yerlerini terk eden muhacirlere tahsis edildi (Ali, 2015, s. 47).

Aralık 1944'te yeni açılan Türk azınlık okullarından birini ziyaret eden Gümülcine Türk konsolosu Feyzi Öğdemli'nin raporuna göre Bulgar işgalinin sürdüğü üç buçuk senelik bir tahsil hayatına rağmen Türk öğrenciler, az zamanda çok başarı elde etmişti. Türk konsolosuna, Atatürk ve İsmet İnönü'ye minnetlerini ve şükranlarını sunup türküler ve şarkılar söylemişlerdi (BCA; 30-10-0-0; 256-725-13; 30.12.1944).

Yunan Hükümeti, Türk okullarına el koymuştu ve buralara mültecileri yerleştirmişti. Okullara Yunan Hükümeti tarafından 40'tan fazla muhacir aile yerleştirildi. Okullarda sadece insan değil, aynı zamanda hayvanlar da mevcuttu. Okullarda domuzdan tavuğa birçok hayvan vardı. Bu bahsettiğimiz sebeplerden ötürü Ekim 1947'de bütün okullar açılmasına rağmen Gümülcine'de Türk okulları açılmadı (Gümülcine Türk Okulları Açılmadı, *Trakya*, 13.10.1947, s. 2). Sadece Türk okulları değil aynı zamanda Yunan okulları da aynı durumdaydı. Ancak, Yunan okulları daha erken faaliyetlerine başladı. Batı Trakya Türkleri de kendilerine mahsus bir usulle kayıt yapıp ücretli birkaç öğretmeni görevlendirdi (Gümülcine Türk Okulu Münasebetiyle Bazı Öğütler, *Trakya*, 10.11.1947, s. 1). Diğer taraftan aradan zaman geçmesine rağmen Yunan Hükümeti, Türk okullarını geri vermedi. Sonrasında ise bu okul binaları, Yunanlıların hizmetine verildi. Aynı zamanda Rumlar, menkul mallarını emniyet altına alırken Türkler mağdur oluyordu. Türkler, hükümet tarafından verilen bir mülkte kalamadığı gibi kendi parasıyla kiraladığı odalardan bile polis tarafından kapı dışarı ediliyordu (Hükümetle Ekalliyet Arsında Bir Türlü Kurumayan Meseleler, *Trakya*, 29.12.1947, s. 1).

Bu Türkler, köylerine geri dönüp çetecilere karşı mücadele etmek zorunda kaldı. 1948'de okuldan beş-altı oda tahliye edildi ve cemaate geri verildi (Gümülcine Okul, *Trakya*, 12.01.1948, s. 2). Bu dönemde Türkiye'de yabancı uyruklu öğrenciler için açılan kontenjanlar vardı. Batı Trakya'dan Türkiye'de parasız yatılı okullara girmek için açılan sınava 1947'de 46 kişi başvurdu. Bunlardan altısı kız olmak üzere 35 tanesi başarılı oldu. 1947 yılına kadar 10 öğrenciyi aşmayan öğrenci kontenjanı, arttı (Bu Yıl 35 Öğrenci Gidecektir, *Trakya*, 10.11.1947, s. 2). Başarılı olan 32 öğrenci, pasaportları hazır olmasına rağmen yolların bozukluğu yüzünden Türkiye'ye gitmekte epey sıkıntı çektilerse de nihayetinde Türkiye'ye ulaşabildiler (Evros Bölgesinde Gördüklerim, *Trakya*, 15.12.1947, s. 2).

Rodos Dağları'ndaki bazı Müslüman köylerde İç Savaş'ın patlak vermesi ve DSE'nin varlığı, azınlık okullarının işletilmesinde büyük sorunlar yarattı. Şubat 1948'e kadar Rodop'ta 7, İskeçe'de 50, Evros'ta ise 1 olmak üzere toplam 58 azınlık okulu, DSE güçlerinin kontrolü altındaydı. En büyük korkuları, DSE'nin

kontrolündeki tüm azınlık okullarında yeni Türk alfabesinin (Latince karakterleri kullanarak) öğretilmesini zorlama taahhüdüne odaklandı. Eski Osmanlı öğretisinden DSE'nin modern Türkçe'ye geçişi, o dönemde Bulgar (Komünist) Hükümeti'nin eğitim politikasını kendi azınlığına doğru yansıtıyordu. Ancak pek çok Yunan milliyetçisinin gözünde böyle bir politika, sadece azınlığın "Türkleşmesini" hızlandırırdı (Featherstone-Papadimitriou-Mamarelis-Niarchos, 2011, s. 279).

Savaşın önce sayıları 305 kadar olan ilkokulların 1948 yılında nasıl eğitim verdikleri belli değildi. Köy ve şehirlerdeki okullar, şartları zorlayıp eğitim ve öğretimi kesmemeye çalıştı. Öğretmenler, büyük fedakârlıkla ve feragatle görevlerini yaparken kendi insiyatiflerini kullanıyorlardı. İskeçe şehir okulu, öğretime zamanında başladığı için zamanında kapandı. Gümölcine okullarına devlet el koyduğundan öğrenime geç başladığından telafi için kapanması, diğer okullardan sonraya kaldı (Mevsim Değişirken, *Trakya*, 21.06.1948, s. 1). Çetecilik faaliyetlerine rağmen eğitime ara vermeyen öğretmenlerin mağdur olmaması için Batı Trakya halkı çabalıyordu (Yeni Ders Yılına Giriyoruz, *Trakya*, 06.09.1948, s. 1). Bununla bağlantılı olarak öğretmenlerin maaşına yüzer bin drahmi zam yapıldı. Diğer taraftan Türk cemaati tarafından 1948'de okuyacak öğrenciler için büyük esnaf, rençper ve emlak sahibi olan öğrenci velilerinden 200.000, esnaflardan 175.000, rençperlerden 140.000, amele vs.'den de 100.000 drahmi ücret alınırken yetimlerin parasız okuması kararlaştırıldı. Gümölcine şehri, İskeçe'ye göre daha varlıklı olduğu ve eğitime de önem verdiği için ücretlerin daha fazla olacağı ve öğretmenlerin daha iyi ödenekleri olacakları tahmin ediliyordu. İskeçe halkı diplomalı öğretmenlere 500 bin, diğerlerine de 375 bin drahmi maaş veriyordu. Diğer taraftan köylerde okul işleri biraz daha yavaş ilerlemekteydi (Okullarımız, *Trakya*, 27.09.1948, s. 1).

Yunan Eğitim Bakanlığı, İskeçe Cemaati İslamiyesi emrine eğitime yardım için 30 milyon drahmi gönderdi (Maarife Yardım, *Trakya*, 03.01.1949). Batı Trakya'da devlet teşkilatından başka Türklere ait teşkilatlar da vardı. Türk teşkilatlarının dışında kurumlarda insan yetiştirilemiyordu. Türklere ilkokullardan başka kurum yoktu. Bununla birlikte Yunan devlet okullarında okuyan Türk de yoktu. Türk azınlığın içinde devlet dilini okuyup yazacak derecede tahsilli kişi sayısı on kişiyi geçmiyordu. Türk azınlığın eğitimi için hiç olmazsa Yunan ortaokulu seviyesinde tahsil görmeleri ve bir Yunan kadar Yunanca bilmeleri gerekiyordu (İstikbalimiz, *Trakya*, 01.08.1949, s. 1). Ancak, bu kriterleri sağlayacak Türk yoktu.

2.7. Göç Hareketi

Yunanistan'daki Türk azınlığı, Yunan İç Savaşı'ndaki komünist çetelerin faaliyetleri nedeniyle zor zamanlar yaşadı. Bu çete hareketlerinin özellikle Türk-

Yunan sınırındaki etkisiyle Batı Trakya Türkleri, artan bir sayıyla sınırı geçerek Türkiye'ye göç etmekteydi.

İç Savaş sırasında en fazla zarar gören bölgelerden biri de Evros'tu. Evros Vilayeti'nin Dimetoka, Sofulu ve Kumçiftliği kazalarında 15 bine yakın Türk vardı. Türk köylüleri çete hareketlerinden sonra ümitsizliğe düşmüştü. Bu süreçte Meriç sularının çekildiği zamanlarda toplu göçün arttığı görülmekteydi. Çavuşlu, Subaşköy, Ahren Pınar, Karaca Ali gibi köylerden birçok defa Türkiye'ye göç edip geri dönenler görülmekteydi (Sabırlı Olalım, *Trakya*, 05.05.1947, s. 1).

Sebepleri ne olursa olsun Batı Trakya'dan kaçış ve Türkiye'ye geçiş, büyük bir travmatik deneyim yaşattı. Başlıca kaçış rotaları, Meriç Nehri'nin geçilmesini; Gümülcine ve Dedeağaç'ın güneyindeki Samothrace (Semadirek Adası)'e ve oradan da Gökçeada üzerinden Türkiye kıyılarına kadar küçük teknelere binmeyi içeriyordu (Featherstone- Papadimitriou, 2011, ss. 261-262).

Komünist çeteler, özellikle şehirlerde ve kasabalarda bulunan hükümete ait depoları basarak giyecek ve yiyecek maddelerini almak istediklerinden hükümet kuvvetleriyle aralarında çok ciddi çarpışmalar oldu. Bu durum karşısında Dedeağaç ile Şapçılı arasında oturan Türklerin ilk fırsatta anayurda iltica edecekleri düşünülmüyordu (BCA; 30-1-0-0; 65-405-2; 04.02.1947, s. 2).

1945 Nisanı'ndan sonra resmî ya da kaçak yollarla gidenler vardı. Keza pasaportla gidip senelerce tabiiyetini muhafaza edip etmediklerinden resmî makamları haberdar etmeyenler vardı. Bütün bunların çoğunun da Batı Trakya'da kalan malları ve mülkleri veya kalacak mirasları vardı (Zararın Neresinden Dönülürse Kardır, *Trakya*, 13.12.1948, s. 1). 1945 yılı sonlarında Batı Trakya, Yunan İç Savaşı'nda Komünist EAM kuvvetlerinin denetimine girdi ve 25.000'e yakın Türk, Türkiye'ye göç etmek zorunda kaldı (Hatipoğlu, 1999, s. 27).

Sonuç

İskeçe'de çıkarılan *Trakya* gazetesi, içerik olarak İç Savaş zamanında Batı Trakya Türklerinin durumunu yansıtan bir kaynak niteliğindedir. Birçok gazete gibi politik mesaj verme ve propaganda amacı da güden *Trakya* gazetesi, yayınlamış olduğu yazılardan görüldüğü üzere dönemin siyasi ve sosyal şartlarından dolayı hükümet taraftarı bir gazetedir. Diğer taraftan gazete, Türk azınlığın Yunan Hükümeti'nin yanında olduğunu sıklıkla dile getirmektedir. Bu durum, İç Savaş sırasında ve sonrasında Türk azınlığın güvenli bir şekilde hayatlarına devam etmesini sağlamak ve gelebilecek olumsuz politikaların önünü kesme gayeleriyle açıklanabilmektedir. Bunun dışında azınlık konumundaki Türklerin mağduriyetini ve azınlık statülerini dile getirerek onların hakkını arayan bir yayın organıdır. Yunan Hükümeti'ne yönelik yazılan eleştirel yazılar dolayısıyla hükümet tarafından gazeteye yönelik yoğun bir sansürün uygulanmadığı anlaşılmaktadır.

Trakya gazetesinde Türklerin zorla çetecilere katıldığı ve ilk fırsatta hükümet kuvvetlerine teslim oldukları sıklıkla ifade edilmektedir. Bununla birlikte gönüllü olarak çetecilere katılan ve görüşlerini benimseyen kişilerden bahsedilmemektedir. Özellikle “çetecilik faaliyetleri” haberlerinde bu döneme ait detaylı bilgiler mevcuttur. Ancak, Batı Trakya Türklerinin kayıpları, *ölü* ya da *kayıp* ifadeleri kullanılmadan toplu istatistikler kapsamında verilmiştir.

İç Savaş yıllarında çete felaketzedelerine hükümet tarafından yardımlar yapılmaktaydı. Bu yardımlar yapılırken Batı Trakya Türkleri, vatandaşı olduğu Yunan Devleti’nden yeteri kadar yardım alamamıştır. Çetecilik faaliyetlerine ek olarak olumsuz hava koşullarıyla birlikte tarımın felce uğraması ve ekonominin kötü durumu gazetede çok sık kaleme alınmıştır. Türk azınlığın müftülük meselesinde ise çift başlılığın olmadığı ancak müftü sıkıntısının olduğu bir dönem olduğu anlaşılmaktadır. Gazete, müftülük sıkıntısı ve bu konudaki gelişmelerden haber verirken müftü seçimi ve müftülük makamına aday gösterilmesi hakkında detaylı bilgiler vermemiştir. Batı Trakya’daki eğitim haberleri ve yorumlar, okuyucuya sunulmuştur. Gazetede Türk azınlık okullarının eğitim süreçlerine ve eksikliklerine yer verildiği gibi tavsiyelerde de bulunmaktadır. 1941’den başlayarak İç Savaş’ın sonlarına kadar Türkiye’nin coğrafya olarak yakın olması ve kültürel bağlardan dolayı Türkiye’ye yoğun göçün yaşandığını görmekteyiz. Ayrıca gazetede göç sonrasında yaşanan ya da yaşanabilecek olaylar da yorumlanmaktadır.

Kaynakça

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA; 030-0-001; 65-403-14; 21.11.1946.

BCA; 30-1-0-0; 65-404-3; 24.11.1946, s. 1-5.

BCA; 30-1-0-0; 65-405-2; 04.02.1947, s. 1-2.

BCA; 30-1-0-0; 65-406-8; s. 1.

BCA; 30-10-0-0; 256-725-13; 30.12.1944.

Trakya Gazetesi

Aksaklık Nerede?. (10.05.1948). *Trakya*, s. 1.

Aksaklık Nerede?. (17.05.1948). *Trakya*, s. 1.

Baskınların Tepkisi. (24.11.1947). *Trakya*, s. 1.

Belediye ve Nahiyeler. (25.07.1949). *Trakya*, s. 1.

Bereket. (23.06.1947). *Trakya*, s. 2.

Bir Yıldız Söndü. (27.10.1948). *Trakya*, s. 1.

Bu da Nereden Çıktı. (21.07.1947). *Trakya*, s. 1.

Bu İnsanlara Neden Yardım Edilmiyor?. (13.09.1948). *Trakya*, s. 1.

Bu İnsanlara Yardım Etmek Lazım. (12.01.1948). *Trakya*, s. 2.

- Bu Milletin Çekisi Nedir?. (10.03.1947). *Trakya*, s. 1.
- Bu Yıl 35 Öğrenci Gidecektir. (10.11.1947). *Trakya*, s. 2.
- Bu, Olamaz mı?. (12.05.1947). *Trakya*, s. 1.
- Büyük Bayındırlık İşleri. (02.05.1949). *Trakya*, s. 2.
- Cemaat Seçimleri. (11.05.1949). *Trakya*, s. 1.
- Cemaat Seçimlerine Ait Kral İradesi. (29.08.1949). *Trakya*, s. 2.
- Çete Baskınları. (24.02.1947). *Trakya*, s. 2.
- Çete Faaliyetleri, (17.03.1947). *Trakya*, s. 2.
- Çete Faaliyetleri. (21.04.1947). *Trakya*, s. 1.
- Çete Faaliyetleri. (28.07.1947). *Trakya*, s. 2.
- Çete Faaliyetleri. (03.03.1947). *Trakya*, s. 2.
- Çete Faaliyetleri. (31.03.1947). *Trakya*, s. 2.
- Çete Faaliyetleri. (06.01.1947). *Trakya*.
- Çete Felaketzedeleri İçin. (18.04.1949). *Trakya*, s. 2.
- Çete Hareketleri. (13.10.1947). *Trakya*, s. 2.
- Çete Hareketleri. (14.03.1949). *Trakya*, s. 2.
- Çete Hareketleri. (14.04.1947). *Trakya*, s. 2.
- Çete Hareketleri. (17.05.1948). *Trakya*, s. 2.
- Çete Hareketleri. (27.09.1948). *Trakya*, s. 2.
- Çete Hareketleri. (03.01.1948). *Trakya*, s. 1.
- Çete Hareketleri. (30.08.1948). *Trakya*, s. 2.
- Çete Hareketleri. (04.08.1947). *Trakya*, s. 2.
- Çete Hareketleri. (05.05.1948). *Trakya*, s. 2.
- Çete Hareketleri. (05.01.1948). *Trakya*, s. 2.
- Çete Hareketleri. (06.12.1948). *Trakya*, s. 2.
- Çete Hareketleri. (06.10.1947). *Trakya*, s. 2.
- Çete Hareketleri. (06.09.1948). *Trakya*, s. 2.
- Çete Hareketleri. (06.16.1949). *Trakya*, s. 2.
- Çete Hareketleri. (07.14.1947). *Trakya*, s. 2.
- Çete Hareketleri. (03.11.1947). *Trakya*, s. 2.
- Çete Hareketleri. (10.11.1947). *Trakya*, s. 2.
- Çetelerin Bir Yılda Verdikleri Kayıplar. (12.04.1948). *Trakya*, s. 1.
- Çetelerin Yaptıkları. (20.10.1947). *Trakya*, s. 2.
- Çetelik Felaketzedeleri. (19.01.1948). *Trakya*, s. 1.
- Çetelikten Zarar Görenler ve Tedbirleri. (14.06.1948). *Trakya*, s. 1.
- Durumu Olduğu Gibi İnceleyeceğiz. (28.07.1947). *Trakya*, s. 1.
- Evros Bölgesinde Gördüklerimiz. (15.12.1947). *Trakya*, s. 2.

- Evros Müftülüğü. (05.05.1947). *Trakya*, s. 1.
- Fevkalade Tedbirler Alınırken Biraz Geniş Görüşlü Olmak Lazımdır. (09.02.1948). *Trakya*, s. 1.
- Gizli Hareketler Şüphe Uyandırır. (24.02.1947). *Trakya*, s. 1-2.
- Gümülcine Cemaat Hey'eti. (07.03.1949). *Trakya*, s. 2.
- Gümülcine Cemaati. (18.04.1949). *Trakya*, s. 2.
- Gümülcine Müftülüğü. (11.10.1948). *Trakya*, s. 1.
- Gümülcine Okul. (12.01.1948). *Trakya*, s. 2.
- Gümülcine Türk Cemaatinde. (21.02.1949). *Trakya*, s. 2.
- Gümülcine Türk Cemaatinde. (28.02.1949). *Trakya*, s. 2.
- Gümülcine Türk Okulları Açılmadı. (13.10.1947). *Trakya*, s. 2.
- Gümülcine Türk Okulu Münasebetiyle Bazı Öğütler. (10.11.1947). *Trakya*, s. 1.
- Gümülcine'de İki Sakat Tedbir. (30.08.1948). *Trakya*, s. 1.
- Hata ile Kabahati Ayırdedelim. (11.08.1947). *Trakya*, s. 1.
- Havalar Yüzünden. (21.04.1947). *Trakya*, s. 2.
- Hükümetle Ekalliyet Arasında Bir Türlü Kurumayan Meseleler. (29.12.1947). *Trakya*, s. 1.
- İç ve Dış Haberler. (24.03.1947). *Trakya*, s. 1.
- İç ve Dış Haberler. (09.12.1946). *Trakya*, s. 1.
- İskeçe Divanı Harbinin Kararı. (07.03.1949). *Trakya*, s. 2.
- İskeçe Fevkalade Divanı Harbinde. (20.10.1947). *Trakya*, s. 2.
- İskeçe Müftülüğü Meselesi. (23.05.1949). *Trakya*, s. 1.
- İskeçe Müftülüğü Meselesi. (06.06.1949). *Trakya*, s. 1.
- Müftü Meselesi. (27.06.1949). *Trakya*, s. 2.
- İskeçe Müftüsü de Öldü. (23.05.1949). *Trakya*, s. 1.
- İskeçe Olağanüstü Divanı Harbinde. (13.10.1947). *Trakya*, s. 2.
- İskeçe Türk Birliği. (31.03.1947). *Trakya*, s. 2.
- İskeçe ve Gümülcine Havalisinde Çete Faaliyetleri. (06.06.1947). *Trakya*, s. 1.
- İstikbalimiz. (10.08.1949). *Trakya*, s. 1.
- Kayıplar. (05.05.1947). *Trakya*, s. 2.
- Komşu Kapı. (02.05.1949). *Trakya*, s. 1.
- Kurdun Adı Çıkmış Tilki Baş Koparıyor. (14.04.1947). *Trakya*, s. 1.
- Maarife Yardım. (03.01.1949). *Trakya*, s.
- Mevsim Değişirken. (21.06.1948). *Trakya*, s. 1.
- Mıntıkamızda Çete Hareketleri. (14.04.1947). *Trakya*, s. 1.
- Müftü Meselesi. (30 Mayıs 1949). *Trakya*, s. 2.
- Mültezimler ve Köylülerimiz. (16 Aralık 1946). *Trakya*.
- Mütebaki Yunanistan'da. (08.09.1947). *Trakya*, s. 2.

- Ne Olabilir?. (17.03.1947). *Trakya*, s. 1.
- Okullarımız. (27.09.1948). *Trakya*, s. 1.
- Ortalığı Seller Bastı. (16.12.1946). *Trakya*, s. 2.
- Ramazan. (21.07.1947). *Trakya*, s. 2.
- Sabır ve Cesaret Lazım. (20.10.1947). *Trakya*, s. 1.
- Sabırlı Olalım. (05.05.1947). *Trakya*, s. 1.
- Siyasi Olaylar. (12.07.1948). *Trakya*, s. 1.
- Sudan Zarar Gören Mıntıka. (26.01.1948). *Trakya*, s. 2.
- Süt Meselesi. (24.01.1949). *Trakya*, s. 2.
- Türk Köylerine Gelen Çeteler. (23.12.1946). *Trakya*.
- Türkiye Büyükelçisi Dış İşleri Bakanını Ziyaret Etti. (30.06.1947). *Trakya*, s. 2.
- Türkiye Mülteci Kabul Edecek. (14.07.1947). *Trakya*, s. 2.
- Yeni Ders Yılına Giriyoruz. (06.09.1948). *Trakya*, s. 1.
- Yunanistan Halkının Üçte Biri Hükümet Yardımına Muhtaç. (25.04.1949). *Trakya*, s. 2.
- Zararın Neresinden Dönülürse Kardır. (13.12.1948), *Trakya*, s. 1.
- Ziraat İşleri. (06.06.1949). *Trakya*, s. 2.

Araştırma Eserleri

- Akdeniz, M. (2011). İkinci Dünya Savaşı'nda Batı Trakya Türkleri. *Türk Yurdu*, 290, Ekim 2011. 01 Mayıs 2019 tarihinde <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=1719> adresinden erişildi.
- Ali, R. (2015). *Ebced'li Yıllardan Günümüze Batı Trakya Türkleri'nde Eğitim (İnceleme-Yorum-Anı-Belge)*. Gümülcine (Komotini): BAKESŞ Yayınları.
- Ali, R. ve Hüseyinoğlu, T. (2009). *(1946-1949) Yunan İç Savaşı'nda Batı Trakya Türk Azınlığı*. Gümülcine (Komotini): Paratiritis Matbaası.
- Andreades, K. G. (1956). *The Moslem Minority in Western Thrace*. Selanik.
- Αγγλοελληνικο-Ελληνοαγγλικο Λεξικο (English-Greek/Greek-English Dictionary)*. (2007). Athens: Ελληνοεκδοτική (Yunan Yayınları).
- Armaoğlu, F. (1999). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (Cilt: 1-2: 1914-1995)*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Belli, M. (1998). *Gerilla Anıları Yunan İç Savaşından*. İstanbul: Belge Yayınları.
- Cin, T. (2013). 3647 Sayılı ve 2008 (3647/2008) Tarihli Yunanistan Vakıflar Yasası ve Uygulamaları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(2), 63-121.
- Clogg, R. (1997). *Modern Yunanistan Tarihi* (D. Şendil, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çağatay, M. (2011). Geçmişten Günümüze Azınlık Vakıflarının Mal Edinmeleri Sorunu. *TBB Dergisi*. 2 Aralık 2019 tarihinde <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2011-96-1137> adresinden erişildi.
- Çakmak, G. (2012). *The Euporeanization Of Greek Foreign Policy: Progress, Challenges And Strategies* (Doktora tezi). Institute of Social Sciences Yeditepe University, İstanbul.

- Demirözü, D. (2005). *İşgal, Direniş, İç Savaş: Yunan Edebiyatında II. Dünya Savaşı Yılları*. İstanbul: İstos Yayın.
- Eray Biber, T. (2019). Batı Trakya Türklerinin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme. T. Eray Biber, (Ed.), *Bozkırın Oğlu Ahmet Taşağıl'a Armağan* içinde (ss. 691-710). İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Featherstone, K., Papadimitriou, D., Mamarelis, A. ve Niarchos, G. (2011). *The Last Ottomans The Muslim Minority of Greece, 1940-1949*. New York: Palgrave Macmillan.
- Hatipoğlu, M.M. (1999). *Yunanistan'da Etnik Gruplar ve Azınlıklar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- İzmirli, L.A. (2018). Çözülemeyen Problem; Cemaat (Azınlık) Vakıflarının Taşınmaz Mal Edinmesi. *TESAM Akademi Dergisi*, 5(1), 97-135.
- Keser, U. (2010). *Kızılay Belgeleri Işığında Yunanistan'da Ölüm, Açlık, İşgal 1939-1949*. Ankara: Türk Kızılayı Yayınları.
- Koliopoulos, J. S. ve Veremis, T. M. (2010). *Modern Greece a History since 1821*. Malaysia.
- Nuri, O. (04.08.1947). Alev Bacayı Sardı!, *Trakya*, s. 1
- Oran, B. (1986). *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.
- Ompasi, M. (2019). *Batı Trakya İskeçe Müftülüğü'nün Din ve Eğitim Alanındaki Faaliyetleri* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Özgür, P. S. (2015). Yunanistan İç Savaşı ve Dış Güçlerin Rolü. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (57), 101-129.
- Öztürk, İ. M. (2014). Soğuk Savaş Döneminde Batı Trakya Türk Azınlığı (1945-1960). *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, (XIX), 467-507.
- Tsoucalas, C. (1969). *The Greek Tragedy*. İngiltere: Penguin Books.
- Weinberg, G. K. (1995). *A World at Arms a Global History of World War II*. New York: Cambridge University Press.

Elektronik Kaynaklar

- 28 Οκτωβρίου 1940: Το τηλεσίγραφο, το «όχι» και η εισβολή. *CNN Greece*. 12 Nisan 2019 tarihinde <https://www.cnn.gr/news/ellada/story/152397/28-oktovrioy-1940-to-telesigrafo-to-oxi-kai-i-eisvoli> adresinden erişildi.